

ASPECTE PRIVIND MIȘCAREA SOCIALISTĂ ȘI SOCIAL-DEMOCRATĂ ÎN ȚĂRI CAPITALISTE DIN EUROPA DUPĂ AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL *

GHEORGHE N. CĂZAN

Partidele socialiste și social-democrate reprezintă o însemnată forță politică progresistă a lumii contemporane, o parte a mișcării muncitorești internaționale¹. Conform datelor publicate de Internaționala Socialistă în cele 65 de partide membre ale acestei organizații în 1983 făceau parte 16 milioane membri, dar la alegeri partidele socialiste și social-democrate dovedesc o influență mult mai mare, obținând în jur de 100 milioane voturi, fapt politic care nu poate fi ignorat.

Partidele socialiste acționează cu precădere în țări europene, dar în ultimele decenii s-a intensificat acțiunea acestora în Australia, cele două Americi, Asia și Africa. În 1981 peste 20 de partide erau în guverne, singure, ca partide conducătoare în coaliții guvernamentale sau ca parteneri de coaliții². După 1981 importante succese politice au obținut Partidul Socialist Muncitoresc din Spania, Partidul Socialist și Partidul Social-Democrat din Portugalia, Partidul Muncitoresc Social-Democrat din Suedia, Mișcarea Socialistă Pălenă (PASOK), Partidul Muncii din Israel ș.a. În întreaga perioadă postbelică Partidul Socialist din Japonia s-a manifestat ca al doilea partid politic al țării. Deși au fost nevoite să treacă în opoziție în ultimii ani, Partidul Laburist din Marea Britanie, Partidul Social-Democrat din R. F. Germania, sau recent Partidul Socialist din Franța dispun de influență politică asupra unor însemnate categorii de oameni ai muncii, în primul rând asupra clasei muncitoare. De regulă, în opoziție, partidele socialiste formulează cerințe radicale, de care se îndepărtează sau le aplică parțial atunci când revin la guvern. Experiența istorică a epocii postbelice a arătat clar faptul că în perioadele lor mai mult sau mai puțin îndelungate de guvernare partidele socialiste și social-democrate n-au depășit cadrul sistemului capitalist, deși în programele acestora erau înscrise, uneori, cerințe radicale. De cele mai multe ori s-a încercat adaptarea sistemului capitalist față de cerințele social-democrate, liderii social-democrați trebuind să țină seama și de interesele fundamentale ale oamenilor muncii. În cele mai multe cazuri liderii social-democrați resping colaborarea cu comuniștii, practică o politică discriminatorie față de aceștia în sindicate, în alte organizații ale oamenilor muncii. În ultimii ani se impune însă din ce

* Vezi și Gh. N. Căzan, *Mișcarea comunistă și muncitorească internațională după al doilea război mondial* în „Studii și articole de istorie”, XLV—XLVI, București, 1982, p. 271—283.

¹ C. Florea, Gh. Prodea, *Tendențe și fenomene noi în cadrul partidelor socialiste și social-democrate din țările vest-europene în O lume în schimbare*, Editura Politică, București, 1982, p. 93.

² „Socialist Affairs” Nr. 4, 1981, p. 163. Singure în guvern: Austria, Barbados, Danemarca, Rep. Dominicană, Grecia, Grenada, Malta, Norvegia, Senegal. Partide conducătoare în coaliție: Franța, Finlanda, R. F. Germania, Mauritius, Antilele olandeze. Partide de coaliție: Belgia, Italia, San Marino, Elveția ș.a.

în ce mai pregnant punctul de vedere că marile probleme social-economice, apărarea păcii, ocrotirea mediului înconjurător, nu pot fi soluționate fără colaborarea tuturor forțelor progresiste dintr-o țară sau alta. Ideologia social-democrată nu este unitară, cum nu este nici conceptul despre socialism. În literatura de specialitate occidentală se face o distincție între „socialismul mediteranean” și cel „vest-european” și „nordic”³ mai ales datorită cerințelor radicale înscrise în programele partidelor socialiste francez, italian, spaniol, a metodelor de guvernare ș.a. În ultimă instanță rezultatele obținute de partidele socialiste și social-democrate europene într-o perioadă sau alta de guvernare sînt apropiate, iar partidele burgheze trebuie să țină seama de ele, dacă nu lovesc direct în interesele clasei capitaliștilor, cum s-a întimplat în cazul unor naționalizări. Aici trebuie să se țină seama de un fapt hotărîtor: lupta clasei muncitoare, a altor categorii de oameni ai muncii pentru apărarea nivelului lor de viață, în fața ofensivei marelui capital. În multe țări vest-europene, asiatice, africane și latino-americane deosebit de importantă este activitatea partidelor comuniste apărătoare consecvente ale intereselor oamenilor muncii, militante pentru transformări structurale, pentru socialism. Aceste partide leagă direct socialismul de adîncirea democrației, de participarea oamenilor muncii la gestiunea economică, ca proprietari ai mijloacelor de producție, la conducerea societății. În programele partidelor comuniste figurează numeroase revendicări care sînt înscrise și în documentele programatice, manifeste electorale ale partidelor socialiste și social-democrate, fapt deosebit de important pentru colaborarea forțelor de stînga, pentru realizarea unei noi unități a clasei muncitoare, a altor categorii de oameni ai muncii. Viața a arătat că în pofida unor deosebiri fundamentale pe plan ideologic, există posibilitatea unei largi cooperări a forțelor progresiste pe multiple planuri. „Există, desigur, deosebiri asupra unor probleme — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — dar sînt și multe probleme de interes comun asupra cărora partidele comuniste, partidele socialiste, social-democrate pot și trebuie să acționeze în comun. În deosebi în problema fundamentală a opiniei publice înarmărilor, a păcii, trebuie să se acționeze într-o deplină colaborare”⁴.

Partidul Comunist Român desfășoară o politică consecventă de întărire a colaborării cu toate partidele comuniste, în același timp dezvoltă conlucrarea cu partidele socialiste și social-democrate. În țara noastră au fost invitați numeroși conducători ai acestor partide, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a întîlnit în străinătate cu lideri socialiști și social-democrați. La congresele P.C.R., mai ales de la Congresul al IX-lea al partidului nostru, sînt invitați și reprezentanți ai partidelor socialiste și social-democrate. La fel, la congresele acestor partide sînt invitați reprezentanți ai Partidului Comunist Român.

Partidul Socialist Italian s-a manifestat ca una din principalele forțe anti-fasciste, organizînd acțiuni împotriva regimului fascist pe plan intern și pe plan internațional în perioada războiului civil din Spania. După război, în octombrie 1946, a fost semnat, la Roma, Pactul unității de acțiune între Partidul So-

³ C. Florea, Gh. Prodea, *loc. cit.*, p. 97.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere prezentată la plenara lărgită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român 1—2 iunie 1982*, Editura politică, București, 1982, p. 31.

cialist Italian (președinte Pietro Nenni) și Partidul Comunist Italian⁵ (președinte Palmiro Togliatti). Scopul principal al alianței celor două partide a fost înnoirea vieții politice și sociale în Italia, apărarea și consolidarea republicii, a libertăților democratice ș.a. În guvernele de coaliție din anii 1944—1947, la care au participat și comuniștii, socialiștii italieni au dispus de 4—5 portofolii ministeriale, inclusiv de portofoliul externelor deținut de Pietro Nenni. Miniștrii socialiști au colaborat cu comuniștii în elaborarea a numeroase legi și decrete care au restabilit regimul democratic în Italia, într-o formă mult lărgită. Cele două partide muncitorești și-au adus o contribuție deosebită la elaborarea Constituției Republicii Italiene adoptată în decembrie 1947. În ianuarie 1947 din Partidul Socialist s-a desprins aripa de dreapta în frunte cu Giuseppe Saragat, nemulțumită de orientarea spre stînga a conducerii partidului și a întemeiat Partidul Socialist-Democratic Italian, cu orientare vădit reformistă și adept al colaborării cu partidele burgheze. Socialiștii au părăsit guvernul de Gasperi în mai 1947, după ce creștin-democrații au format un guvern fără comuniști. Partidele de stînga — comuniștii și socialiștii — continuau să aibă o puternică influență asupra maselor de oameni ai muncii. Confederația Generală Italiană a Muncii, principala organizație sindicală, număra 6 milioane de membri și se afla sub influența celor două partide muncitorești. Colaborarea fructuoasă între socialiști și comuniști a încetat la începutul anului 1957, cînd în raportul prezentat de P. Nenni la Congresul P.S.I. s-au formulat aprecieri negative asupra construirii socialismului în U.R.S.S. și în țările europene de democrație populară, a fost combătută intervenția U.R.S.S. împotriva contrarevoluției din Ungaria, s-au lansat atacuri nedrepte împotriva politicii Partidului Comunist Italian. Partidul Socialist a stabilit contacte cu Partidul Socialist-Democratic, în vederea reunificării celor două partide (ruperea alianței cu comuniștii era un argument puternic pe care-l puteau utiliza socialiștii) și după tratative îndelungate acest deziderat a fost îndeplinit la 30 octombrie 1966, cînd s-a constituit Partidul Socialist unificat. În *Carta Unificării* s-a încercat un compromis între pozițiile de stînga ale socialiștilor și orientarea reformistă a social-democraților⁶. Unificarea dintre socialiști și social-democrați n-a fost durabilă desfășcîndu-se în iulie 1969. În anii 1963—1972 socialiștii au participat la guvernele conduse de creștini-democrați. Criza economică care a lovit și Italia la mijlocul deceniului trecut a agravat problemele interne nerezolvate de decenii, a creat altele, mai ales flagelul terorismului, determinînd noi orientări și în cadrul conducerii P.S.I. La Congresul acestui partid din aprilie 1978, după ce a prezentat gravele probleme cu care era confruntată Italia, secretarul general al P.S.I., Bettino Craxi, aprecia că „strategia îndreptată spre crearea unei alternative socialiste se confirmă ca strategie de fond a partidului”. Se arăta, de asemenea, că „strîngerea colaborării dintre socialiști și comuniști este esențială pentru viitorul întregii stîngi italiene, pentru viitorul și succesul tuturor forțelor progresiste din țară”, punct de vedere împărtășit și de comuniști. În aprilie 1980 P.S.I. a revenit în guvernul de coaliție condus de Francesco Cossiga (Partidul Creștin-Democrat). Bettino Craxi aprecia noul cabinet ca un teren de apropiere

⁵ Federico d'Ippolito, *L'unificazione socialista: storia e prospettive*, Cappelli editore, f. 1, 1968, p. 13.

⁶ *Ibidem*, p. 88—89.

de stînga, în direcția unei deschideri către Partidul Comunist⁷. Criza economică a reapărut la începutul deceniului actual nivelul produsului național brut scăzînd cu 1% în 1981, cu 0,5% în 1982. În același an erau circa 2 milioane șomeri. Congresul al 42-lea al P.S.I. la Palermo din aprilie 1981 și conferința programatică de la Rimini (martie-aprilie 1982) au orientat partidul spre „accesul la conducere”, renunțîndu-se la ideea „înnoirii sociale”. În august 1983 Bettino Craxi a devenit președinte al Consiliului de Miniștri din Italia conducînd un guvern în care creștin-democrații dețineau 16 din cele 30 portofolii ministeriale. La 1 august 1986 B. Craxi a format un nou guvern de coaliție pentapartită (Partidul Creștin-Democrat, Partidul Socialist, Partidul Social-Democrat, Partidul Republican, Partidul Liberal). Partidul Comunist, care a obținut la ultimele alegeri (aprilie 1983) 30,8% din voturi, continuă să fie ținut, în pofida declarațiilor favorabile făcute de B. Craxi anterior, în afara coaliției guvernamentale. Realitatea arată că fără colaborarea comuniștilor, care reprezintă al doilea mare partid politic al Italiei, situația social-economică a acestei țări va fi greu de stabilizat.

În Franța militanții ai Partidului Socialist au acționat în cadrul Rezistenței, au stabilit contacte cu generalul Charles de Gaulle. Liderul partidului, Leon Blum, a fost arestat și deținut în Germania pînă la sfîrșitul războiului. După război Partidul Socialist și-a refăcut organizațiile și s-a manifestat ca una din principalele forțe politice franceze alături de Partidul Comunist și Mișcarea Republican-Populară. Reprezentanți ai Partidului Socialist au participat în guvernele de coaliție conduse de generalul de Gaule (iunie 1944—ianuarie 1946), în celelalte guverne tripartite (Mișcarea Republican-Populară, Partidul Comunist, Partidul Socialist) pînă în mai 1947, cînd comuniștii au fost excluși din guvern.

În perioada decembrie 1944—mai 1947 a funcționat Pactul unității de acțiune între comuniști și socialiști. Socialiștii și-au adus, împreună cu comuniștii, o contribuție importantă la efectuarea transformărilor democratice din anii 1944—1947, pot fi considerați coautori ai Constituției Republicii a IV-a. În anii celei de a patra Republici Partidul socialist a participat la diferite combinații guvernamentale cu partidele burgheze, s-a aflat în fruntea guvernului în perioada ianuarie 1956—mai 1957. După excluderea comuniștilor din guvern, Partidul Socialist s-a situat pe poziții anticomuniste, fapt ce a dus la adîncirea diviziunii în cadrul mișcării muncitorești franceze (în 1948 s-a divizat și mișcarea sindicală prin desprinderea din Confederația Generală a Muncii (C.G.T.) a grupării reformiste „Force Ouvrière”). În cadrul Partidului Socialist marxismul era acceptat ca o „metodă de investigație socială și economică”, dar nu ca o „credință obligatorie”, neexcluzîndu-se și ideea apropierii de credincioși. Partidul se definea ca o organizație democratică, adeptă a sistemului pluripartit și a regimului parlamentar⁸. În concepția Partidului Socialist se preconiza „folosirea democrației împotriva tehnocrației, pentru eliminarea rămășițelor capitaliste, pentru asigurarea părții legitime a masei muncitorilor la controlul și gestiunea mijloacelor de producție”⁹. Obiectivul era, însă, imposibil de realizat prin colaborarea cu partidele burgheze și excluderea colaborării cu comuniștii. Guvernul socialist monocolor condus de

⁷ „Scînteia”, 4 aprilie 1980.

⁸ Daniel Ligou, *Histoire du socialisme en France 1871—1961*, Paris, 1962, p. 601.

⁹ *Ibidem*, p. 602.

Leon Blum (a ființat o lună, în decembrie 1946) a declanșat agresiunea de mari proporții împotriva R. D. Vietnam. Socialiștii au acordat în 1956 independența Marocului și Tunisiei, dar au continuat războiul în Algeria, pentru înăbușirea luptei de eliberare națională din această țară. Spre sfârșitul Republicii a patra diviziunea din cadrul Partidului Socialist s-a adâncit, în decembrie 1957 s-a creat „Partidul de Uniune a Stîngii Socialiste“ de către un grup de lideri numuți de politica conducerii P.S.F., în frunte cu Guy Mollet. În perioada evenimentelor din Algeria din mai 1958, care au adus la putere pe generalul Charles de Gaulle, socialiștii au condamnat pe militarii rebeli. din Algeria, au dezaprobat acțiunea generalului de Gaulle care cerea puterea, dar au respins acțiunea de masă cu comuniștii. A produs, de sigur, surpriză „schimbarea la față“ rapidă a socialiștilor care au participat la primul cabinet de Gaulle, ultimul al Republicii a IV-a, cu patru reprezentanți. Dar generalul de Gaulle nu dorea, cum s-a văzut, o colaborare trainică cu socialiștii și cu nici un alt partid „tradițional“ dorind puterea deplină. În perioada guvernării generalului de Gaulle, socialiștii au trecut prin dese perioade de crize și divizări care le-au amenințat existența ca forță politică. În 1965 stînga a prezentat la alegerile prezidențiale un candidat comun, liderul socialist François Mitterrand. Acesta a fost înfrînt de generalul de Gaulle, dar Mitterrand a desfășurat o vastă activitate pentru restabilirea coeziunii partidului, rezultat obținut în 1971. Ca prim-secretar al noului Partid Socialist format prin unificarea a diferite grupări socialiste și democratice. F. Mitterrand a înțeles importanța covârșitoare a unității stîngii. Primul mare pas în această direcție a fost *Programul de guvernare al Stîngii* adoptat de Partidul Socialist și Partidul Comunist în iunie 1972, la care a aderat și „Mișcarea Radicalilor de Stînga“. Acesta a fost un document de maximă importanță, al cărui conținut revoluționar era menit a provoca schimbări în structura relațiilor social-economice în Franța. La alegerile prezidențiale din 1974 candidatul stîngii F. Mitterrand a fost întrecut cu puține voturi de Valéry Giscard d'Estaing fapt ce arăta că puterea de influență a partidelor de stînga era în creștere. În documentele adoptate de Partidului Socialist la sfârșitul deceniului al optulea și la începutul deceniului al nouălea se arăta că Partidul Socialist urmărește trecerea de la sistemul capitalist la o societate socialistă¹⁰. În vederea atingerii acestui scop s-a prevăzut un program amplu de măsuri pe plan economic și social-politic în primul rînd naționalizarea unor ramuri de bază ale economiei naționale.

În 1981 F. Mitterrand a fost ales președinte al Republicii Franceze pînă în 1988. Socialiștii francezi au obținut, la alegerile parlamentare din iunie 1981 o strălucită victorie, cîștigînd majoritatea absolută a voturilor¹¹. Conform înțelegerii anterioare în noul guvern francez, condus de socialiști, au fost incluși patru reprezentanți ai Partidului Comunist și tot ațiția din partea radicalilor de stînga. Noul guvern francez a preluat puterea în plină criză economică, fiind confruntat cu serioase dificultăți. S-a trecut la înfăptuirea unui important program de naționalizări: 5 mari uniuni industriale (construcții de mașini, uzine chimice, fabricarea sticlei), 2 grupări siderurgice (circa 80% din total), 2 mari uzine, 2 uzine militare, 2 uniuni bancare și 36 bănci particulare. În sectorul naționalizat în in-

¹⁰ C. Florea, Gh. Prodea, *loc. cit.*, p. 105.

¹¹ Socialiștii 272 locuri, comuniștii 44, radicalii de stînga 13, independenții de stînga 4 — total 333 locuri, față de 157 ale partidelor de dreapta.

dustrie s-au găsit 33% din investițiile de capital, 95% din depunerile bancare și operațiunile de credit, 30% din totalul muncitorilor, 75% din cheltuielile pentru cercetarea științifică ș.a. O treime din numărul locurilor în Consiliile de administrație ale întreprinderilor și instituțiilor naționalizate aparțineau sindicatelor, delegații fiind aleși din rândurile personalului întreprinderilor și instituțiilor respective. În domeniul social s-a trecut la reducerea săptămânii de lucru, reglementarea angajărilor temporare, creșterea duratei concediilor, scăderea vârstei de pensionare ș.a. Au fost abrogate o serie de legi reacționare adoptate după 1968. Au fost amnistiate persoanele sancționate pentru participarea la acțiuni de masă, s-au adoptat măsuri pentru întărirea libertății de organizare, pentru ocrotirea muncii ș.a.¹². Măsurile adoptate de guvernul de stînga au făcut ca Franța să se situeze pe primul loc în lumea capitalistă în privința rinduielilor democratice și programului social. Din păcate, guvernul n-a fost suficient de ferm în fața sabotajului patronatului, a menținut oameni ai monopolurilor în posturi-cheie, n-a reușit să instituie un control sever asupra sectorului privat. Împotrivirea burgheziei a fost deosebit de înverșunată. La acțiuni de stradă antiguvernamentale au participat chiar fostul președinte Giscard d'Estaing, fostul premier Raymond Barre și alți politicieni din opoziție. În primii ani ai guvernării socialiste s-a realizat o creștere economică modestă, circa 1,5%. Șomajul a fost „stabilizat” la aproximativ 2 milioane persoane. S-a încercat stăvilirea creșterii prețurilor prin „înghețarea” salariilor în 1982. În 1983 au fost stabilite noi impozite. Restructurările din 1984 au mărit numărul șomerilor. Unele dări înapoi ale guvernului dominat de socialiști din 1981 a determinat Partidul Comunist să părăsească guvernul în iulie 1984. Simptomatic pentru scăderea influenței stîngii au fost alegerile cantonale din 1982 și municipale din 1983, cînd dreapta a obținut un număr mai mare de voturi. Dificultățile interne, o politică externă insuficient de elastică a guvernului, exploatate cu deosebită violență în propaganda partidelor de dreapta, au făcut ca acestea să cîștige alegerile parlamentare din martie 1986¹³. Cu siguranță că înfrîngerea electorală din 1986 pune pentru socialiști cu deosebită acuitate problema realizării unei noi unități a stîngii, mai ales că alegerile prezidențiale din 1988 sînt aproape.

În Spania în ultimii ani viața politică este dominată de Partidul Socialist Muncitoresc, al cărui secretar general este Felipe Gonzales. Socialiștii s-au remarcat prin participarea lor la lupta antifascistă, iar după moartea lui Franco (noiembrie 1975) s-au manifestat pentru restabilirea regimului democratic și îndepărtarea rămășițelor franchismului. În rezoluțiile adoptate de Congresul Partidului Socialist Muncitoresc din 5—8 decembrie 1976¹⁴ sînt înscrise cerințe radicale cum ar fi preluarea puterii politice și economice de către clasa muncitoare, socializarea mijloacelor de producție, de distribuție și de schimb. Este respinsă calea „acomodării” capitalismului sau simpla lui reformare. Scopul acțiunii P.S.M.S. este, conform documentelor citate, construirea societății socialiste de autocondu-

¹² *Meždunarodnoe raboče diviženie. Spravočnik*, Moskva, 1984, p. 301.

¹³ Majoritatea de dreapta din Adunarea Națională a Franței a aprobat proiectul de lege privind denaționalizarea a 65 de întreprinderi industriale și instituții financiare. Organizațiile sindicale, partidele de stînga au criticat această lege care restrînge sectorul public, întărește pozițiile marelui capital și lovește în interesele păturilor muncitoare. (Vezi „Scînteia” din 2 august 1986).

¹⁴ „Socialist Affairs”, March/April 1977, no. 2, p. 57—59.

cere în care socialismul și libertatea sînt complementare, în care se realizează controlul oamenilor muncii în toate domeniile. P.S.M.S. se definește ca un partid de clasă, marxist, democratic și de masă. El combină lupta parlamentară cu mobilizarea poporului, lupta de clasă fiind motorul istoriei. P.S.M.S., se spune în rezoluțiile menționate, este un partid internaționalist și antiimperialist. Congresul extraordinar al P.S.M.S. de la începutul lunii octombrie 1979 a confirmat aceste orientări, arătînd că partidul își însușește marxismul drept instrument teoretic, critic și nedogmatic în vederea analizării și transformării realității sociale¹⁵. În cazul că vor veni la putere, socialiștii precizau că vor refuza să gireze sistemul capitalist. În condițiile în care Uniunea Centurului Democratic care guverna Spania din iunie 1977 s-a dovedit incapabilă să rezolve gravele probleme ale țării, în primul rînd un șomaj de masă care afecta 17% din populația activă, inflație, acte de terorism, creștere economică aproape nulă ș.a., Partidul Socialist Muncitoresc s-a afirmat ca prima forță politică a Spaniei, cîștigînd alegerile anticipate din octombrie 1982. Este important de remarcat că în programul electoral al P.S.M.S. n-au figurat cerințele radicale anterioare, în primul rînd naționalizarea unor ramuri importante ale economiei naționale, ci s-au menționat problemele socio-economice acute cum sînt diminuarea șomajului, combaterea terorismului, întărirea ordinii sociale, lichidarea rămășițelor franchismului ș.a. În cei peste patru ani de guvernare în Spania, socialiștii nu s-au atins de bazele regimului capitalist (a fost naționalizat un singur mare concern amenințat de faliment), explicîndu-se că nu există condiții pentru „experimente socialiste”. Socialiștii au „înghețat” aderarea la NATO hotărîtă de guvernul Calvo Sotelo în mai 1982. La referendumul din martie 1986 spaniolii s-au pronunțat pentru menținerea țării în NATO și au acceptat condițiile formulate de guvernul socialist: neintegrarea forțelor armate spaniole în comandamentele NATO, revizuirea tratatului de ajutor militar hispano-american, rediscutarea existenței bazelor americane în Spania. Guvernul socialist a adoptat și importante măsuri pe plan economic-social cum sînt introducerea săptămîinii de lucru de 40 ore, reforma forțelor armate, o nouă lege a justiției, legea educației, reforma poliției ș.a.¹⁶. La alegerile anticipate din iunie 1986 P.S.M.S. și-a păstrat majoritatea absolută în cortesuri și, implicit, un nou mandat de patru ani.

Și în viața politică a Portugaliei, Partidul Socialist, al cărui lider a fost actualul președinte al țării Mario Soares (ales în februarie 1986) și-a adus o contribuție importantă la desfășurarea procesului de democratizare după revoluția din aprilie 1974, la efectuarea reformei agrare și-a unui important program de naționalizări. Din păcate atît reforma agrară cît și naționalizările au fost serios afectate de ofensiva forțelor de dreapta care au format guvernele în anii 1980—1983, profitînd de lipsa de fermitate și de consecvență a socialiștilor.

Într-o altă țară din zona Mării Mediterane, în Grecia, Mișcarea Socialistă Panelenă (PASOK) deține puterea din anul 1981, liderul acestui partid Andreas Papandreu fiind și președintele guvernului. Socialiștii greci au cîștigat și alegerile din 1985 obținînd un nou mandat. PASOK acționează pentru slăbirea dependenței Greciei față de capitalul străin, aplică măsuri pentru diminuarea șomajului și crearea de noi locuri de muncă, se pronunță pentru denuclearizarea Peninsulei

¹⁵ „Lumea”, nr. 41 din 4 octombrie 1979, p. 11.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 18 din 1 mai 1986.

Balcanice, își propun renegocierea prezenței bazelor americane în Grecia, se prind pentru relații normale cu toate statele din zonă.

Social-democrația se manifestă ca forță politică influentă în toate țările Europei occidentale și nordice. Arătăm, că între partidele socialiste „sudice“ există deosebiri de nuanțe, de formulări programatice față de cele occidentale, dar în fond, deosebiri esențiale nu rezultă din practicile de guvernare.

În Marea Britanie, Partidul Laburist (Partidul Muncii) s-a afirmat drept a doua forță politică în perioada interbelică, iar după război a guvernat țara în anii 1945—1951, 1964—1970, 1974—1979. Partidul Laburist cuprinde circa 7.200.000 membri, dintre care 6.450.000 membri „colectivi“ din rîndul sindicatelor și a unor organizații cooperatiste. Circa 750.000 persoane sînt membri individuali, grupați în federații locale care constituie și partea cea mai activă a partidului. De regulă, liderii Partidului Laburist provin din rîndurile oamenilor muncii, tot așa cum oamenii muncii asigură baza de masă a acestuia. Partidul Laburist se prezintă cu o ideologie și practici social-reformiste, adept al colaborării de clasă. În prima lor guvernare postbelică laburiștii au aplicat un program de naționalizări a unor ramuri tradiționale, care aveau nevoie de ajutorul statului, precum și reforme sociale avansate. În 1976 au fost naționalizate alte sectoare cum sînt industria aeronautică, construcțiile și reparațiile navale, care s-au adăugat industriei cărbunelui, oțelului, telecomunicațiilor, gazului și electricității, transporturilor publice ș.a. De remarcat faptul că Partidul Conservator, cînd s-a aflat la putere, a denaționalizat unele întreprinderi, dar n-a anulat naționalizările în fapt, ceea ce constituie un indiciu sigur că naționalizările au fost și în folosul burgheziei, care și-a păstrat, de altfel, controlul asupra ramurilor industriale celor mai moderne. Încă acum trei decenii unul dintre teoreticienii Partidului Laburist aprecia că în Marea Britanie capitalismul a fost depășit,¹⁷ fapt care nu se împacă nici atunci, nici astăzi cu realitățile social-economice. Laburiștii au pierdut alegerile din 1979 și din 1983 și se află în opoziție, criticînd cu asprime politica practică de conservatori. Pentru a se apropia de masele de membri ai partidului, conducerea laburistă a acceptat în ianuarie 1981 o reformă importantă privind alegerea liderului (desemnat pînă atunci de fracțiunea parlamentară) în sensul instituirii unui „colegiu electoral“ în cadrul căruia 40 la sută din mandate aparțin reprezentanților sindicatelor, 30 la sută grupului parlamentar și 30 la sută federațiilor locale. Nemulțumiți de această concesie făcută stîngii, un grup de foști miniștri laburiști, aparținînd aripii de dreapta a partidului, au întemeiat în martie 1981 Partidul Social-Democrat din Marea Britanie, care speră să devină o forță politică, în alianță cu vechiul Partid Liberal.¹⁸ La alegerile din iunie 1983 laburiștii s-au prezentat cu un program de stînga, dar conservatorii au utilizat cu abilitate unele atu-uri ale politicii lor cum au fost scăderea ratei inflației și, mai ales, victoria Marii Britanii în războiul cu Argentina pentru insulele Falkland (Malvine) în perioada aprilie-iunie 1982, pentru a cîștiga alegerile. Sub conducerea noului lor lider Neil Kinnock, laburiștii își elaborează strategia pentru viitoarele alegeri din 1988.

În Germania ocupată de aliați Partidul Social-Democrat s-a refăcut din mai 1945 din inițiativa militantului antifascist social-democrat Kurt Schumacher.

¹⁷ C. A. Crosland, *The future of socialism*, New York 1957, p. 62—63.

¹⁸ „Scînteia“ 27 ianuarie și 27 martie 1981.

În acea perioadă în programul P.S.D. se făceau încă referiri la Marx și Engels, se vorbea de lupta împotriva capitalismului, pentru socialism, în spiritul concepțiilor reformiste ale social-democrației germane „tradiționale”. Treptat, liderii social-democrației germane au renunțat la marxism, la caracterul de clasă al partidului și s-au pronunțat pentru transformarea P.S.D. „într-o mare mișcare național-democratică”.¹⁹ Orientările fundamentale ale P.S.D. din R.F.G. sînt cuprinse în programul de la Bad-Godesberg, adoptat în noiembrie 1959 și dezvoltat ulterior. Ideologia social-democrată vest-germană se bazează pe etica creștină, umanism și filozofia clasică. P.S.D. se definește ca „o comunitate de oameni cu diferite orientări de gîndire”. Pe plan economic P.S.D. susține proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, economia de piață. Rolul statului ar fi acela de a „frîna puterea mării economii”.²⁰ În noiembrie 1975 P.S.D. a adoptat Programul orientării economico-politice pentru anii 1975—1985, într-o perioadă în care economia vest-germană se afla în plină criză, cea mai gravă manifestare devenind șomajul persistent de masă (peste 2 milioane oameni în 1985). În politica P.S.D. s-a afirmat ideea „dezvoltării selective”, acordindu-se prioritate marilor firme. Apare, de asemenea, mereu mai insistent cerința înlocuirii concurenței care ruinează societatea prin colaborare pe baza cooperării și a solidarității, lichidarea nedreptei distribuiri a puterii, a proprietății și a veniturilor,²¹ dar această cerință a rămas în domeniul teoriei. În perioada îndelungată de guvernare (1969—1983) P.S.D. din R. F. Germania a obținut rezultate marcante în domeniul politicii sociale, dar puterea marilor monopoluri a rămas neștirbită.

În Austria, Partidul Socialist s-a găsit în guvernele de coaliție conduse de Partidul Populist (1945—1966), iar din 1970 se află la conducerea guvernului (în 1983 în guvern au intrat și liberalii). În programele P.S.A. se îmbină frazeologia radicală cu reformismul, se afirmă că „trebuie dusă lupta și pentru o nouă ordine socială”. Pe plan ideologic se acceptă ideea „integrării socialismului dincolo de marxism”²², se adoptă orientări umaniste și creștine. În P.S.A. refăcut după eliberare, „austro-marxismul” a murit. Guvernul austriac (populiști, socialiști, comuniști) a naționalizat în anii 1946—1947 sectoare importante ale economiei — industria siderurgică, petrolieră, a cărbunelui, extragerea minereului de fier, energia electrică, băncile. Sub controlul statului se află circa 200% din industria Austriei. Deși socialiștii au vorbit în repetate rînduri de „reordonarea întreprinderilor economice-cheie într-o economie obștească”, sectorul public n-a mai fost lărgit. Mai mult, s-a precizat că și în viitor sectorul capitalist va fi menținut în sfere largi. P.S.A. aplică politica „partenerismului social”, adică colaborarea statului, patronatului și sindicatelor pentru rezolvarea problemelor social-economice, nedepășindu-se sistemul capitalist.

¹⁹ G. Lichtheim, *A short history of socialism*, New York, Washington, 1970, p. 272.

²⁰ F. Osterroth, D. Schuster, *Chronik der deutschen Sozial-demokratie*, Band III, *Nach dem zweiten Weltkrieg*, Berlin, Bonn, 1978, p. 236.

²¹ G. B. Ardaev, *Evolucija vzgledov SDPG na ekonomiceski krizis i puti ego preodolenija* în volumul *Social-demokratija i sovremennyj krizis kapitalizma* Căst I, Moskva, 1983, p. 61.

²² *Der Sozialismus. Vom Klassenkampf zuns Wohlfahrtsstaat*, Texte, Bilder und Dokumente. Herausgegeben von Irving Fetscher, Helga Greling und Günther Dill, München, 1968, p. 237.

²³ *Ibidem*, p. 239.

În Suedia, Partidul Muncitoresc Social-Democrat s-a aflat vreme îndelungată la putere (1932—1976) și se află din nou la guvern din 1982, cu sprijinul Partidului de Stînga — Comuniștii din Suedia. În programele P.M.S.D. din Suedia se afirmă că acest partid militează pentru „societatea oamenilor egali“, pentru creșterea influenței reale a oamenilor muncii asupra gestiunii întreprinderilor²⁴, într-o țară în care sectorul capitalist este predominant. Sectorul public cuprinde circa 100/0 din economia națională.²⁵ Social-democrații au revenit la putere promițînd ample măsuri pentru combaterea șomajului, inflației, a creșterii prețurilor, pentru apărarea nivelului de viață al oamenilor muncii. Social democrații suedezi pun în practică o politică externă în favoarea destinderii, stăvilirii cursei înarmărilor, pentru crearea unei zone denuclearizate în nordul Europei, ceea ce corespunde intereselor vitale ale poporului suedez.

Și în celelalte țări nordice, Danemarca, Norvegia, Finlanda, partidele social-democrate joacă un rol de prim ordin în viața politică. Nu putem cuprinde în prezentul studiu activitatea partidelor socialiste din lumea întreagă, dar menționăm rolul deosebit pe care l-au jucat socialiștii împreună cu comuniștii chileni în perioada guvernării Frontului Unității Populare (1970—1973) sub președenția lui Salvador Allende, rolul Partidului Socialist din Japonia, ca principală formațiune politică a opoziției, curente socialiste în Mexic ș.a. Partidele socialiste și social-democrate din țările Europei au constituit vreme îndelungată majoritatea membrilor Internaționalei Socialiste, refăcută la conferința de la Frankfurt pe Main în iunie 1951, și sînt încă dătătoare de ton în cadrul acestei organizații (președinte Willy Brandt, R. F. Germania). Declarația-program „despre scopurile și sarcinile socialismului democratic“ expunea în esență ideologia reformistă a social-democrației, cu precădere, pe atunci, vest-europeană. Socialismul era conceput ca o mișcare internațională care-și propunea să înfăptuiască o ordine socială bazată pe dreptate, bunăstare, libertate și pace. În cadrul Internaționalei Socialiste se acceptă diferite orientări și nu se pretinde o unitate de gândire. Organizația nu este centralizată, documentele adoptate nu sînt obligatorii pentru membrii Internaționalei. Mulți ani social-democrația a practicat o politică net anti-comunistă respingînd orice colaborare cu partidele comuniste sau prezentînd în mod denaturat situația țărilor socialiste. Vreme îndelungată Internaționala Socialistă a manifestat slabe preocupări față de problemele luptei de eliberare națională, ale țărilor în curs de dezvoltare ș.a. Din deceniul al optulea, mai ales, s-au putut remarca unele orientări mai realiste în privința relațiilor dintre partidele socialiste și comuniste, o mai largă deschidere față de problemele altor continente, poziții mai clare în lupta pentru apărarea păcii, deși se mai mențin încă și multe orientări învhecite, depășite de viață. Multe partide socialiste au trecut la colaborare cu partidele comuniste în probleme ale guvernării cum s-a petrecut în Finlanda, Franța, Suedia, Chile, au încheiat diferite înțelegeri în probleme importante ca în Japonia, Spania, Portugalia, au luptat împreună împotriva regimului dictatorial din Uruguay după 1973 ș.a. De altfel, la Congresul al XIII-lea al Internaționalei Socialiste de la Geneva din noiembrie 1976 s-a stabilit că relațiile partidelor socialiste și social-democrate cu alte partide sînt o chestiune

²⁴ W. Paterson, K. Schmitz, *Sozial-demokratische Parteien in Europa*, Bonn, 1979, p. 29.

²⁵ *Ibidem*.

particulară a fiecărui membru al Internaționalei Socialiste. În deceniul al optulea în documentele congreselor Internaționalei Socialiste (al XII-lea, Viena 1972, al XIII-lea Geneva 1976, al XIV-lea Vancouver 1978, al XV-lea, Madrid 1980) apar mai pregnant probleme legate de necesitatea instituirii unei noi ordini economice și politice internaționale, securitatea și cooperarea în Europa și pe alte continente, dezarmarea și apărarea păcii, solidaritatea cu popoarele asuprite ș.a. La Congresul al XVI-lea al Internaționalei Socialiste care a avut loc în localitatea Albrefeira în sudul Portugaliei în aprilie 1983, președintele organizației Willy Brandt a cerut ca Internaționala Socialistă să acționeze „ca un mare partid al păcii”.²⁶ La Congres s-au adoptat rezoluții privind soluționarea negociată a problemelor Orientului Mijlociu, limitarea înarmărilor nucleare ș.a. La același congres au fost exprimate și diferite puncte de vedere privind modalitățile de înlăturare a crizei economice. Aceleași mari probleme au fost dezbătute și la Congresul al XVII-lea al Internaționalei Socialiste ținut la Lima în iunie 1986. Aci s-a cerut trecerea la dezarmarea generală și încetarea experiențelor nucleare, a fost condamnată politica rasială a guvernului și autorităților din Africa de Sud, s-a cerut lichidarea prin tratative a stărilor conflictuale din lume ș.a.

Remarcăm deci că există domenii largi în care se poate manifesta colaborarea forțelor progresiste, în pofida unor deosebiri ideologice. Acest lucru este deplin valabil și pentru partidele comuniste și socialiste. Reafirmând punctul de vedere clar al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta : „Partidul Comunist Român va acționa cu toată hotărîrea pentru extinderea relațiilor cu partidele socialiste și social-democrate, considerînd că în actualele condiții internaționale acestea au o mare însemnătate. Ne pronunțăm ferm pentru întărirea colaborării între toate forțele ce militează pentru progres, pentru socialism. Colaborarea partidelor comuniste și muncitorești cu partidele socialiste și social-democrate reprezintă o necesitate vitală pentru progresul și independența popoarelor, pentru dezarmare, pentru pace în întreaga lume”.²⁷

²⁶ E.O., *Internaționala Socialistă și „sfidările” prezentului*, în „Lumea”, nr. 16, din 14 aprilie 1983, p. 8.

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, 19 noiembrie 1984, Editura politică, București, 1984, p. 88.